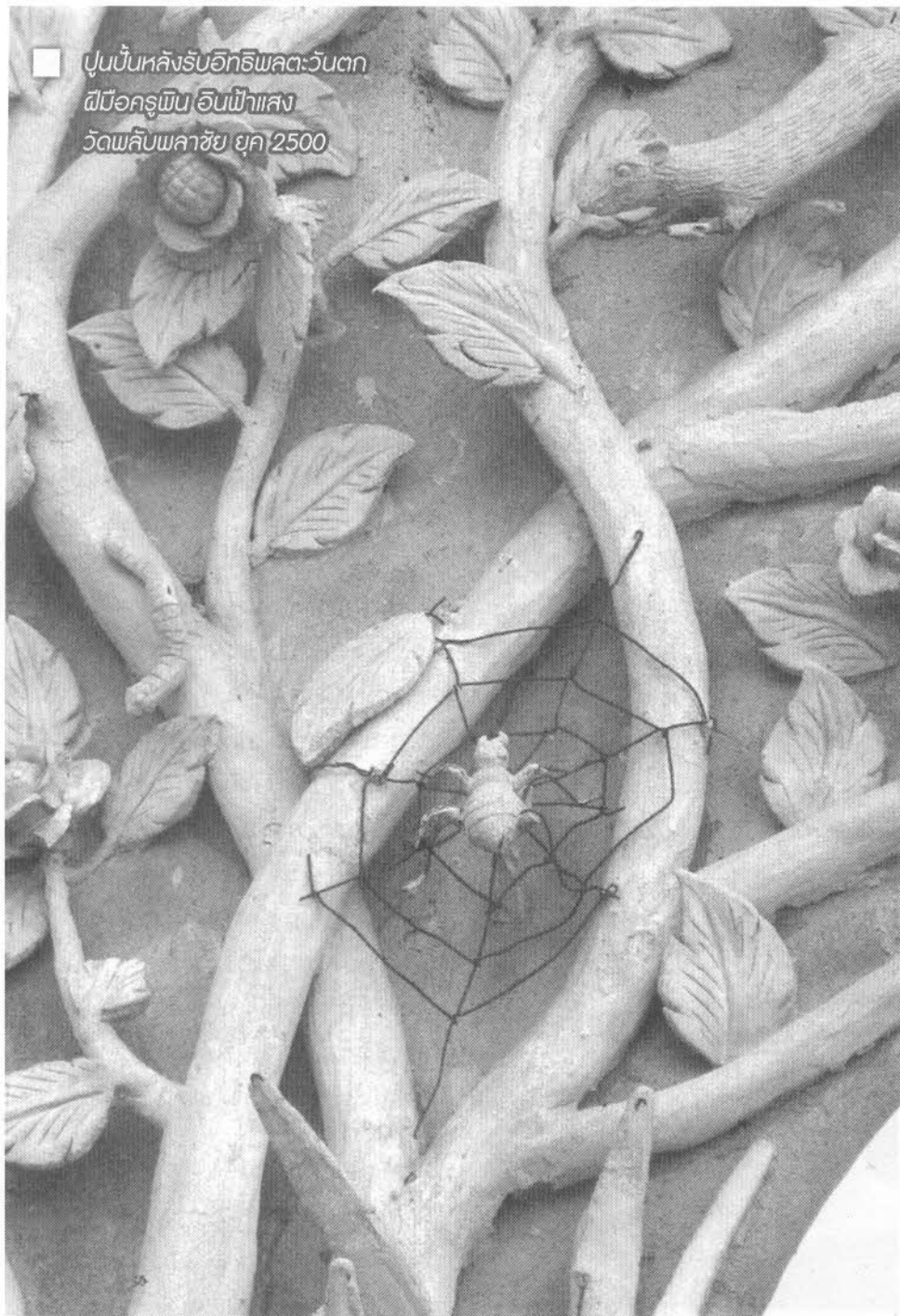

■ ปูนปั้นหลังรับอิทธิพลตะวันตก
ฝีมือครูพิน อินฟ้าแสง
วัดพลับพลาชัย ยุค 2500

- ปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมสุโขทัย
อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี ปูนปั้นจากการขุดค้น
และขุดแต่งทางโบราณคดีที่สุโขทัย
ซึ่งพบโบราณวัตถุประเภทปูนปั้นเป็นจำนวน
มาก มีทั้งพระพุทธรูป เทวตา บุคคลสามัญ
ลวดลายประดับและสัตว์ต่าง ๆ พบว่ามี
ความคล้ายคลึงกับโบราณวัตถุที่พบทั้งเมือง
นครปฐมโบราณ เมืองคูบัว และอีกหลายเมือง
ที่อยู่ร่วมในวัฒนธรรมทวารวดี ปูนปั้นที่
สุโขทัยสามารถกำหนดอายุประมาณ
กลางพุทธศตวรรษที่ 12-พุทธศตวรรษที่ 13

- ปูนปั้นบนผนังถ้ำยายจุฬาลาน เขาน้อย
ต.ตำรังค์ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี พบปูนปั้น
เป็นรูปพระพุทธรูป บุคคลผู้ใหญ่และเด็ก
สันนิษฐานว่าอาจหมายถึงพระนางพิมพา
ยโสธราและพระกุมารราหุลพร้อมทั้ง
รูปเทวดาหะ ปูนปั้นที่นี้ยังมีการลงสีดินแดง
ในส่วนที่เป็นจีวรพระพุทธรูปด้วย ปูนปั้นที่
ถ้ำยายจุฬาลานนี้สามารถกำหนดอายุในราว
พุทธศตวรรษที่ 12 - พุทธศตวรรษที่ 13 เช่นกัน

ปูนปั้นสมัยลพบุรีในจังหวัดเพชรบุรี

เพชรบุรีมีปราสาทหินตามคติพุทธ
ศาสนนามหายานที่สร้างขึ้นในสมัยลพบุรีมีชื่อ
ว่าปราสาทกำแพงแลง มีลายปูนปั้นประดับอยู่
บนปราสาท ลวดลายที่เหลืออยู่ ได้แก่ บริเวณ
หน้าบัน บริเวณลายลวดบัวหัวเสา บัวผนังเชิง
และรูปบุคคลบนกลีบขนุนจากลวดลายข้างต้น
สามารถนำมาเปรียบเทียบกับลวดลาย
จากปราสาทหายาน ซึ่งเป็นปราสาทที่สร้าง
โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สามารถกำหนดอายุ
ปูนปั้นในราวพุทธศตวรรษที่ 18

ปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนต้นใน จังหวัดเพชรบุรี

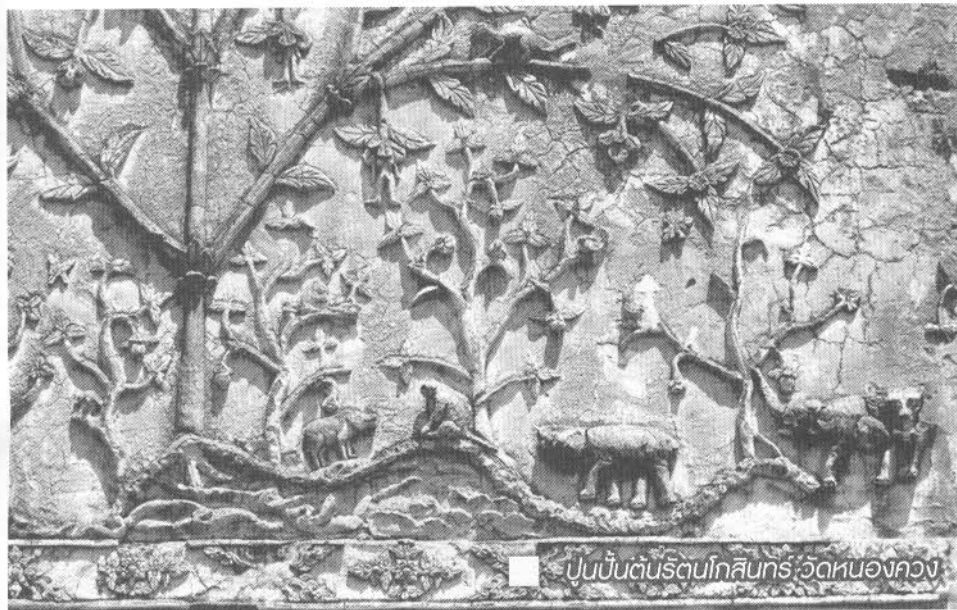
สมัยอยุธยาตอนต้นเมืองเพชรบุรีได้ถูก
ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา
ได้รับอิทธิพลด้านการเมืองการปกครองและ
ศิลปวัฒนธรรม งานปูนปั้นเพชรบุรีในยุคนี้
ปรากฏอย่างเด่นชัดอยู่ที่งานศิลปกรรม
ในถ้ำเขาหลวง ต.ธงชัย อ.เมือง ได้แก่ เจดีย์
ทรงเครื่องประดับปูนปั้น ฐานพระพุทธรูปแบบ

พัฒนาการของงานปูนปั้นเพชรบุรี

ปูนปั้นสมัยทวารวดีในจังหวัด เพชรบุรี

เพชรบุรีเป็นเมืองที่ปรากฏหลักฐาน
การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อน
ประวัติศาสตร์ จนกระทั่งรับวัฒนธรรมจาก
ชมพูทวีปที่แผ่เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนา
จึงได้เกิดชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีกระจาย

ไปทั่วเพชรบุรี เช่น โคกเศรษฐี อ.ชะอำ เขาพระ
อ.เขาย้อย โพธิ์ใหญ่, เขาน้อย อ.บ้านลาด
ชุมชนในยุคทวารวดีเหล่านี้ปรากฏหลักฐาน
เป็นโบราณสถานและรูปเคารพสืบมา
จนถึงปัจจุบัน และบางส่วนของงานปูนปั้น
รูปเคารพ รูปประดับตกแต่งสถานที่งานปูนปั้น
สมัยทวารวดีที่พบ ได้แก่

ปูนปั้นต้นรัตนโกสินทร์ วัดหนองกวง

อุทอง และฐานบัวรับรอยพระพุทธรูปบาทศิลาสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยอุทองขนาดใหญ่เป็นจำนวนมากในเขตเมือง เช่น พระพุทธรูปหลวงพ่อกุศล หลวงพ่อเกด วัดเกด (วิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี) พระพุทธรูปประธานวัดนาค พระพุทธรูปประธานวัดปับ (ร้าง) เป็นต้น

ปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนกลางในจังหวัดเพชรบุรี

หลักฐานปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนกลางในจังหวัดเพชรบุรีเหลืออยู่น้อยมาก ที่พบและสามารถกำหนดอายุในสมัยอยุธยาตอนกลางได้คือ กลุ่มพระพุทธรูปปางห้ามญาติปูนปั้นพร้อมซุ้มเรือนแก้วบนผนังถ้ำรงค์ และปูนปั้นพระพุทธรูปในซุ้มเจดีย์ทรงเครื่องหน้าถ้ำรงค์ ต.ถ้ำรงค์ อ.บ้านลาด

ปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนปลายในจังหวัดเพชรบุรี

นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา เมืองเพชรบุรีทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านสู่หัวเมืองชายทะเลทางใต้และทางตะวันตกคือ ทางทะเลอันดามันผ่านเข้าไปยังเมืองตะนาวศรี เมืองมะริด นอกจากนี้ก็ยังเป็นชุมทางการค้า เป็นแหล่งสะสมเสบียงสินค้าในเพชรบุรีที่สร้างรายได้ได้มากก็จะมาจากข้าว น้ำตาล และเกลือ

ในยุคนี้เป็นผู้คนเพชรบุรีมีความสัมพันธ์กับราชสำนักอยุธยาเป็นอย่างมาก ทั้งการศึก การควบคุมเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรตลอดจนการเข้าไปศึกษาหาความรู้ และไปรับราชการทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน

ประวัติศาสตร์ของเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลายล้วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับราชสำนักกรุงศรีอยุธยาอยู่เสมอ ในยุคนั้นเมืองคงส่งสมความมั่งคั่งจากการค้าข้ามคาบสมุทรจึงได้มีการสร้างวัดทั้งดงามเป็นจำนวนมาก ซึ่งวัดเหล่านี้มีงานสกุลช่างตามแบบความนิยมของราชสำนักอยุธยาปรากฏอยู่ เมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าตีแตกและเผาทำลายไปเมื่อ พ.ศ. 2310 เมืองเพชรบุรีไม่ได้ถูกทำลายเช่นนั้น

เพชรบุรีจึงมีแหล่งศิลปกรรมปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่เป็นจำนวนมาก และก็เป็นงานศิลปะชั้นยอด เช่น

- ปูนปั้นที่หน้าบันอุโบสถ ซุ้มประตูปูนปั้นในกุฏิพระอาจารย์แสง ปูนปั้นประดับพระปรมาภิไธย และปูนปั้นประดับเจดีย์ที่วัดเขาน้ำเต้า อ.เมือง

- ปูนปั้นที่หน้าบันอุโบสถ และฐานเสมาวัดสระบัว อ.เมือง

- ปูนปั้นที่หน้าบันอุโบสถ ผนังหุ้มกลองด้านหลังอุโบสถวัดไผ่ล้อม ปูนปั้นที่ผนังหุ้มกลองนี้ปั้นเต็มผนังเป็นภาพเส้นทางไปนมัสการพระบาทที่เขาสุมณญ์ ลังกาทวีป และเจดีย์ทรงเครื่อง วัดไผ่ล้อม อ.เมือง

- ปูนปั้นหน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม อ.เมือง

- ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถและซุ้มประตูวัดเกาะ อ.เมือง

- ปูนปั้นบัวหัวเสา วัดท่าช้าง (ร้าง) อ.บ้านลาด

- ปูนปั้นประดับเจดีย์วัดกลาง (ร้าง) อ.บ้านลาด

และพระพุทธรูปปูนปั้นจำนวนมากในวัดต่างๆ เช่น วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดพลับพลาชัย วัดมหาสมณาราม วัดลาด วัดบางทะเล อ.เมือง วัดท่าไชยศิริ วัดลาดศรีพราราม วัดเขาน้อย วัดโพธิ์กรุด วัดหนองกาทอง อ.บ้านลาด วัดท่าค้อย อ.ท่ายาง วัดชะอำ ถ้าพระนอนนาขวาง อ.ชะอำ ถ้ำเขาย้อย อ.เขาย้อย เป็นต้น

ปูนปั้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในจังหวัดเพชรบุรี

ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับปูนปั้นเพชรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2 แต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาปรากฏงานปูนปั้นเป็นจำนวนมาก และปรากฏชื่อช่างในยุคนี้นับทอดกันมาเป็นฆราวาส เช่น หลวงกลัมาภรณ์ นายคงลำลี ปูอิน เป็นต้น

งานปูนปั้นเพชรบุรีสมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีชื่อเสียงคืองานปูนปั้นที่วัดมหาธาตุวรวิหาร พบบานปูนปั้นหน้าบัน ซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง พระอุโบสถ พระวิหารหลวง พระวิหาร ซึ่งเป็นฝีมือของนายคงลำลี ปูอินหน้าบันพระอุโบสถ ซุ้มประตูและหน้าต่างพระอุโบสถ ปูอินปั้นปูนหน้าบันพระวิหารหลวง หลวงกลัมาภรณ์ปั้นปูนซุ้มประตูและหน้าต่างพระวิหาร พร้อมคณะช่างประกอบด้วย นายสิน นายมา (เป็นลูกนายสิน) เป็นชาวบ้านใหม่ นายชู นายที เป็นชาวบ้านดอนแจ่ง (อยู่ใกล้ดอนกอก) และนายนาทเป็นชาวบ้านช่องสะแก

รายชื่อเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1205 เลขที่ 6 ระบุว่า พระศรีสุธรรมมณีวัดมหาธาตุเพชรบุรีขอพระราชทานเลิกสมกำลัง ซึ่งหมายรับสั่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 วัดมหาธาตุฯ เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง มีพระราชาคณะและมีเลกวัด

ปูนปั้นสมัยทวารวดี
โบราณสถานทุ่งเศรษฐี ชะอำ

ซึ่งก็เป็นยุคสมัยที่มีการบูรณะวัดครั้งใหญ่

การทราบอายุสมัยงานช่างยุครัชกาลที่ 3 และกลุ่มช่างปูนปั้นที่วัดมหาธาตุวรวิหาร ทำให้สามารถกำหนดอายุของงานปูนปั้นที่ปรากฏอยู่ในแหล่งอื่นๆ ซึ่งเป็นฝีมือของช่างในชุดนี้ได้แก่

- ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถ ตลอดจนปูนปั้นซ่อฟ้าและหางหงส์ประดับเครื่องลายของเป็นรูปเทวดา ยักษ์ ครุฑ นาค ที่วัดอุทัย อ.เมือง
- ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดไชยสุรินทร์ อ.เมือง ปั้นลายก้านขดแล้วออกซ่อเป็นยักษ์ นาค ราชสีห์ ส่วนตัวทับลายนั้นเป็นรูปครุฑ ยืนจับชอกนกที่มีปลายซ่อเป็นหัวพญานาค สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือของปู่อิน
- ปูนปั้นหน้าบัน ชุ่มประตู่ และชุ่มหน้าต่าง อุโบสถวัดดอนกอก อ.บ้านลาด
- ปูนปั้นชุ่มประตู่วัดเขาน้อยต.บ้านหาด อ.บ้านลาด
- ปูนปั้นชุ่มประตู่วิหารพระสุวรรณคีต และปูนปั้นซ่อฟ้าและหางหงส์ประดับเครื่องลายของเป็นรูปเทวดา วัดหนองกาทอง อ.บ้านลาด

- หน้าบันอุโบสถวัดท่าคอย ปั้นเป็นรูปเทราสองตัวหันหน้าเข้าหากัน ส่วนด้านหลังปั้นลายก้านขดและมีตัวทับลายเป็นภาพเทพนมเช่นเดียวกัน ชั้นลดลงมาปั้นลายก้านขดมีเทวดารำออกมาจากซ่อลาย สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือของท่านคงล้าลี

งานปูนปั้นทั้ง 6 วัดที่มีลักษณะรูปแบบและฝีมืออย่างเดียวกับที่วัดมหาธาตุวรวิหารนี้อาจมีอายุล่วงลงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสมัยต้นรัชกาลที่ 5 เพราะช่างเหล่านี้ อาจมีอายุสืบมาหรือให้แนวทางแก่ลูกศิษย์สืบไปให้ต่อ

งานปูนปั้นหลังรับอิทธิพลจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 และอิทธิพลตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 ในจังหวัดเพชรบุรี

อิทธิพลศิลปกรรมจีนที่หลั่งไหลเข้ามาเป็นจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 3 ส่งผลให้งานปูนปั้นในเมืองเพชรบุรีบางส่วนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งรูปแบบ วัสดุ และเนื้อหา

จากการออกสำรวจงานปูนปั้นตามวัดต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีงานช่างอีกชุดหนึ่งซึ่งมีความแตกต่างไปจากงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี งานชุดนี้ไม่นิยมปั้นลวดลายไทยตามแบบประเพณี หรือหากปั้นลายไทยก็จะมีสัดส่วนที่ผิดเพี้ยนไป และนิยมลงสี หรือประดับกระเบื้องถ้วยที่ชิ้นงาน นอกจากนี้ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ปั้นลายตามคติแบบจีน งานชุดนี้จึงอนุมานได้ว่าเป็นฝีมือช่างจีน

งานปูนปั้นฝีมือช่างจีนนั้นเข้ามาในเมืองเพชรบุรีแล้วอย่างน้อยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ด้วยปรากฏว่าศาลเจ้าพ่อเสือหลังเก่าสร้างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 นั้นเป็นเครื่องก่อแบบจีน (ปัจจุบันสร้างหลังใหม่ ตั้งอยู่ที่สหสมาคมมูลนิธิชาวจีนเพชรบุรี 7 คณะ) มีงานปูนปั้นแบบจีนประดับหลังคา อาคารเครื่องก่อแบบนี้เป็นฝีมือช่างจีนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมี ศาลเจ้าใหม่ กลางตลาดเพชรบุรี ศาลเจ้าบ้านปิ่นที่หัวถนนวัดเกาะ อาคารแบบจีนที่วัดพลับพลาชัย และหอรบั้งแบบจีนที่วัดพระนอน ล้วนเป็นอาคารเครื่องก่อแบบจีน และมีลายปูนปั้นแบบจีนประดับทั้งสิ้น

ในขณะที่อยู่โบสถ์วิหารเจดีย์ พระปรางค์

ชุ่มประตู่ อีกเป็นจำนวนมากในเมืองเพชรบุรี ก็มีการปูนปั้นในลักษณะที่เป็นความนิยมของช่างจีน โดยมีทั้งที่ปั้นลายตามคตินิยมแบบจีนหรือลายไทยแต่คงฝีมือแบบจีน และนิยมการลงสีประดับกระเบื้องถ้วยในชิ้นงาน ถึงแม้งานเหล่านี้จะไม่ระบุว่าช่างชุดไหนสร้างไว้ แต่จากลวดลายเทคนิคก็อาจอนุมานได้ว่าเป็นงานปูนปั้นที่เป็นฝีมือของช่างจีน ซึ่งนิยมงานลงสีและประดับกระเบื้องถ้วยมาแต่เดิม

สำหรับลายจีนนั้นช่างปั้นตามคติมงคลแบบจีน เช่น ลายมังกร สิงโต หงส์ ดอกพุดตาน แต่ที่เป็นลายไทยเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นว่า ช่างนำมาเฉพาะโครงสร้างลายเช่น ลายก้านขด ก้านแย่ง ลายประจายามก้ามปู แต่รายละเอียดของลายพลิกแพลงเป็นรูปใบไม้ธรรมชาติ ตามความนิยมแบบจีน ไม่ออกลายเป็นชอกนกตามแบบไทย ส่วนตัวทับลายก็เห็นชัดเจนว่ามีอิทธิพลจีน เช่น พระนารายณ์ทรงครุฑแต่หน้าพระนารายณ์เป็นแบบจีน มงกุฎเป็นยอดแหลมๆ ขึ้นไป ไม่ถูกต้องตามลักษณะของลายไทย ซ่อนเห็นได้ชัดเจนว่าช่างไม่สันทัดลายไทย แต่พยายามปั้นตามลักษณะนิยมแบบไทย ซ่อนนี้เป็นลักษณะที่บ่งชี้ว่าช่างชุดนี้ต่างจากช่างไทย เพราะโดยคุณสมบัติช่างไทยจะต้องหัดเขียนลายไทยเป็นพื้นฐานก่อนที่จะมาปั้นลายช่างไทยจึงแม่นยำในเรื่องลายไทยมากกว่า

ปูนปั้นสมัยลพบุรี
ปราสาทกำแพงแดง

ปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนปลาย วัดเขาบันไดอิฐ

ในเมืองเพชรบุรีนั้นพบงานช่างจีนในลักษณะนี้อยู่บ้าง เช่นงานปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดสนามพราหมณ์หลังเก่า ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดลาดศรัทธาราม ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดโพธิ์กรู ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดทองนพคุณ ปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดชมพูพน ปูนปั้นหน้าบันซุ้มหน้าต่างอุโบสถหลังเก่า วัดเพ็ญ ปูนปั้นหน้าบันซุ้มประตูอุโบสถหลังเก่า วัดจันทาราม ปูนปั้นซุ้มประตูวัดลาด เป็นต้น

หลังจากการทำสนธิสัญญาด้านการค้ากับชาติยุโรปในสมัยรัชกาลที่ 4 อิทธิพลศิลปกรรมแบบยุโรปก็ได้เดินทางมาถึงเมือง

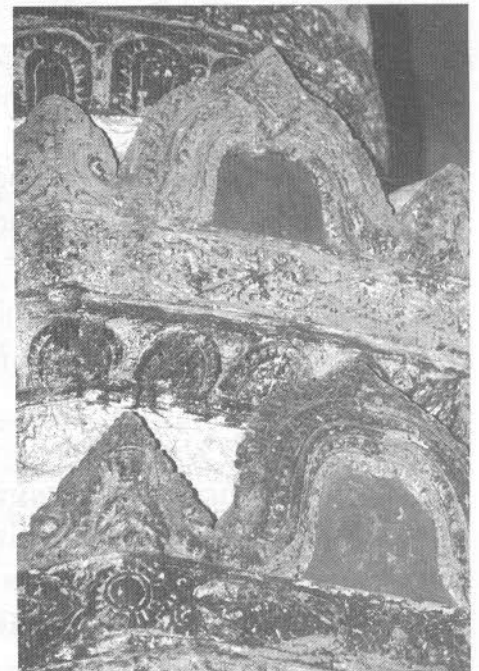
เพชรบุรีเช่นกัน ในจำนวนนี้ปรากฏงานปูนปั้นประดับอาคารซึ่งเป็นพระที่นั่ง พระตำหนักที่ประทับบนพระนครคีรี ในสมัยรัชกาลที่ 4 และพระที่นั่งศรเพ็ชรปราสาท พระราชวังบ้านปืน ในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องถึงต้นรัชกาลที่ 6

อิทธิพลของศิลปกรรมแบบยุโรปยังส่งผลให้งานปูนปั้นบางส่วนของเพชรบุรีเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป เช่น ปรากฏงานปูนปั้นแบบลอยตัวเป็นรูปทิวาจัดโลกบาลบนพระปราสาทวัดมหาธาตุวรวิหาร ในยุครัชกาลที่ 7 ปูนปั้นรูปบุคคลในกลุ่มอนุสรณสถานซึ่งใช้เป็นที่เก็บอัฐิของบุคคลหรือตระกูลที่วัดพลับพลาชัย

ในช่วงรัชกาลที่ 8 ปูนปั้นแบบเสมือนจริงใบโพธิ์ พลิกไหวได้ด้วยเทคนิคการใช้สายลวดตลอดจนใช้บรรยากาศธรรมชาติเสมือนจริงฝีมือครูพิน อินฟ้าแสง ที่หน้าบันวิหารวัดพลับพลาชัย ในยุค พ.ศ. 2501 เป็นต้น

แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วัสดุ และเนื้อหาของงานปูนปั้นในจังหวัดเพชรบุรี อันมีที่มาจากการรับอิทธิพลจากภายนอก แต่กลุ่มช่างปั้นที่ยังคงลักษณะงานปั้นตามกรรมวิธีลวดลาย และเนื้อหาแบบโบราณตั้งแต่ครั้งอยุธยาตอนปลาย ยังคงทำงานในรูปแบบนี้อย่างต่อเนื่องสืบมาจนถึงปัจจุบัน เช่นงานปูนปั้นประดับหอรระฆัง ฝีมือหลวงพ่อกุน เจ้าอาวาสวัดพระนอนที่ วัดหนองกาทอง อ.บ้านลาด งานปูนปั้นของครูเลิศ พ่วงพระเดช งานปูนปั้นของช่างเฉลิม พึ่งแดง งานปูนปั้นของช่างสมบัติ พูลเกิด และยังมีกลุ่มช่างที่ทดลองใช้การผสมผสานกันระหว่างงานแบบโบราณและงานร่วมสมัยอีกเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่างานช่างปูนปั้นเพชรบุรีมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยทวารวดี สืบเนื่องมาถึงสมัยปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย เป็นเมืองปูนปั้นที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย III

ปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนต้น
เจดีย์ กำแพงหลวง